

Kürt Tarihi

Sayı: 26 • Eylül-Ekim 2016 • Fiyat: 12 ₺

Kürtler Tarihle, Tarih Kürtlerle Buluşuyor

DENGBÊJLER VE SÖZLÜ TARİH

Sözlü Gelenek, Müzik
ve Kürt Alevilerin Göçü

Zargotina Kurda Celil
Ailesi'nin Devasa Kürtçe
Sözlü Gelenek Derlemesi

Utançtan Kamusal Sese:
Kadın Dengbêjler, Acının
İşlenişi ve Kürt tarihi

Wendy Hamelink ile Söyleşi:
Dengbêj Şarkıları Tarihsel
Derinliğe Sahip

Evdalê Zeynikê'nin
Peşinde Bir Ömür:
Ahmet Aras

"Dengbêjler Şahı" Reso

Dengbêj
Gazin ve Göç

9 772147 249008

"DENG BÊJLER ŞAHI" RESO

SEDAT ULUGANA

Reso'nun kilamları bünyesinde Kürt isyan tarihini barındırır. Bu eksenindeki kilamlarının kahramanları Şeyh Sait, Cibranlı Halit Bey, İhsan Nuri Paşa, Ferzende, Seyithan, Kör Hüseyin Paşa, Eliyê Ünîs gibi isimlerdir genelde. Devlet nezdinde ise bütün bu isimler, o dönemde sakıncalı siyasilerdir. Onun için Reso hemen hemen her askeri darbe ve sıkıyönetim döneminde kovuşturulmaya uğrar. Ama en büyük baskıyı 12 Eylül 1980 darbesinde yaşar, aylarca kırsalda kaçak dolaşır. Çünkü devlete göre Reso "siyasi şarkılar" söylemektedir.

Kürtler tarafından "Dengbêjler Şahı" olarak anılan Dengbêj Reso, efsanevi dengbêj Evdalê Zeynikê'nin tradisyonuna mensup dengbêjler arasında en etkili olan isimdir. Öncülü olan Dengbêj Ferzê'den çokça etkilenen ve ardılı olan Dengbêj Şakiro'yu en çok etkileyen Dengbêj Reso, Kürt toplumunun bir dönemine damgasını vurmuş, öyle ki namı günümüzde de hala canlılığını korumaktadır. Dönemin Demokrat Parti Muş Milletvekili olan Giyasettin Emre tarafından 1957 yılından beri sesi kayıt altına alınmış, böylece Kürt tarihinin son yüzyılına ait en eski sözlü tarih numunelerinin günümüze taşınması sağlanmıştır. Öncülü, ardılı ve çağdaşı birçok dengbêj gibi hayatı sefalet ve felaketler içinde geçmiş olan Dengbêj Reso, Kürt sözlü edebiyatı ve müziğine söylediği kilamlar eşsiz bir zenginlik katmıştır.

Bilindiği ve kabul edildiği üzere, Dengbêjlerin icra ettiği kilamları gibi hayatları da sözlü tarih anlatılarına dayanır. Onun için burada ele aldığımız

Dengbêj Reso'nun hayatını bu tür anlatılar ışığında ele alacağız. Oğlu Abdulkerim Güner ile 2013'ün Ağustos ayında Muş'ta babasına dair yaptığım röportajlar bu makalenin belkemiğini oluşturuyor.

Dengbêj Reso 1902'de Iğdır'ın Kerimbeyli adlı köyünde dünyaya gelir. Babasının ismi Veli annesinin ismi de Hafize'dir. İki kız kardeşi, 4 de erkek kardeşi vardır. Köken olarak Bekiran aşiretine mensuptur.

Anlatılara göre Reso ilk kilamlarını, amcası Evdo'dan, sonra da Ermeni Gulê'den öğrenir. Onun dengbêjlik hikayesinin başlangıcı, bu iki şahsın dengbêjliğine olan tanıklığıyla başlar. Reso 7 ya da 8 yaşlarında iken (1909-1910), efsanevi dengbêj Evdalê Zeynikê ile birlikte kilam söylemiş olan Gulêya Fileh (Ermenî Gulê) Kerimbeyli'de Reso'nun amcası Evdo'nun evine misafir olur. O gün amcası ile Gulê arasında geçen diyalog, Reso'nun hayatında dengbêjliğe dair ilk kilometre taşını oluşturur:

- Amcası: "Gulê, benim bu yegenim de kilam söylüyor, ismi de Resul'dur."

- Gulê: "Hele söyle bakalım boynu kırılacak. Bakalım nasıl söylüyorsun?"

Reso da usulca Gulê'nin yanına oturur, elini kulağına götürür ve söylemeye başlar:

"Lo lo lawo Mamedo quling rabû li Rewanê"

Gulê her iki eliyle kulaklarını tutar ve "Be hey boynun kırıl-sın, kulağımın perdesini yırtın! Ulan Evdo, bu çocuğa sahip çık. Bu çocuk çok meşhur bir dengbêj olacak" der.

15 yaşına geldiğinde (1917), ailesi göçer hayatından dolayı Digor'un Celal köyüne yerleşir. Bilindiği üzere bu yıllarda Birinci Dünya Savaşı hala devam etmektedir ve Digor yöresi Ezidi Hesenan aşireti ile meskun bir yerdir. Reso burada bir mühlet hem bu aşirete dengbêjlik yapar hem de onlardan kilam öğrenir. Savaşın bitmesiyle birlikte Ezidi Kürtler Rusya tarafına, Müslüman Kürtler de Osmanlı tarafında geçerler. Aile, Celal adlı köyde iki yıl kaldıktan sonra mülteci durumuna düşer ve Iğdır'a döner lakin orada barınamaz, Erzuruma doğru tekrar göç eder. Reso'nun

bazı akrabaları Bulanık'ın Arincik adlı köyüne yerleşirler, Reso'nun babası da 1919 yılında Karayazı'nın Gopala adlı köyüne yerleşir. Bu çetin günlerde bile Reso aşkla kilam söylemeye devam eder, öyle ki yemek yerken bile bir yandan kilam söylemesi, babasının tepkisine yol açar.

Gopala köyü'nde Reso 20 yaşındayken, aşık edebiyatının güçlü metaforlarından biri olan "rüyasında bade içme" olayını yaşar. Anlatıya göre, bir gece koyunlarını otlatırken, kepenekin altında sıtmaya tutulurcasına titreyip mırıldanmaya başlar. Bu olaya tanık olan kişi, çoban arkadaşı Selimê Mihikê'dir.⁴ Reso badeyi içtikten sonra artık eskisinden daha fazla kilam söylemeye başlar. Bu günlerde amcasının kızı Emine ile evlenir. Bu evlilikten Emer ve Sinem

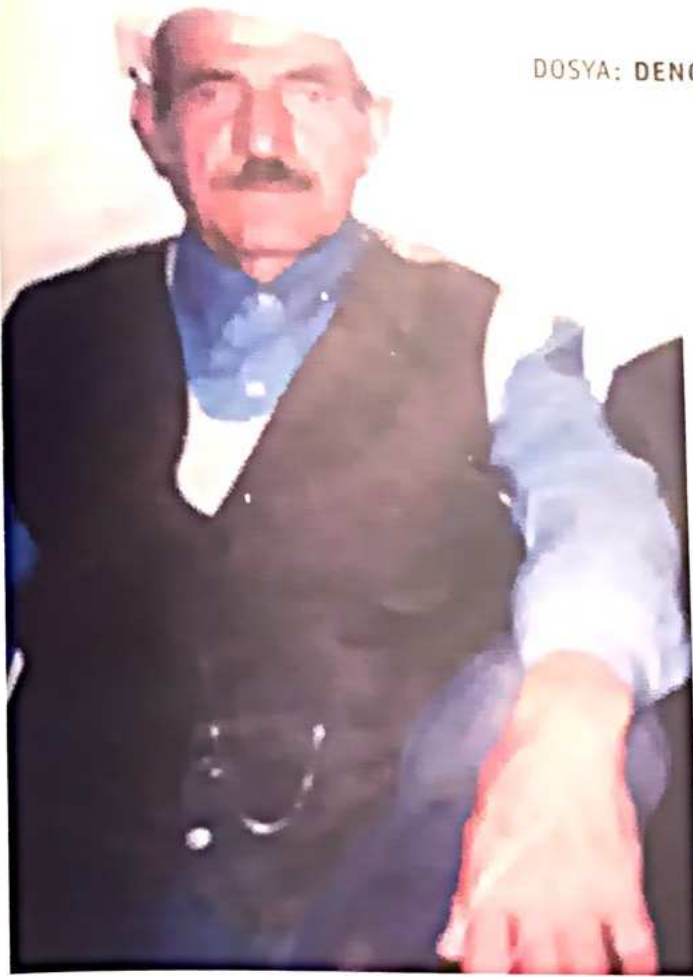
adlı iki çocuğu olur. Ağrı İsyanı (1926-1932) sırasında genç olan Reso, bazı araştırmacıların iddialarına göre isyana katılır, lakin araştırmalarımıza göre bu iddialar gerçekten uzaktır. Ama birden fazla akrabası bu isyan sırasında ve sonrasında yaşamını yitirir. Bunlardan biri de amcasının oğlu Hasan'dır. Hasan Zonguldak'a sürülür, orada kömür ocaklarında zorunlu olarak çalıştırılır ve orada akciğer kanseri olup ölür. Amcasının oğluna büyük bir sevgi besleyen Dengbêj Reso bu ölümdem çok etkilenir. Öyle ki Ağrı İsyanı'na özel bir ilgi duyar ve isyanı kilamlarına konu eder. Ağrı İsyanı'nın sonlarına doğru bir de Seyithan-Alican adlı iki Kürt direnişçinin kordine ettiği bir isyan başlar (1931-1933). Reso bu direnişçiler ile karşılaşır, karizmalarından çok etkilenir.

Karşılaşma olayı 1931 yılının baharında Bulanık'ın "Salaxtor" adlı mıntkasında gerçekleşir. Peşlerinde ise bir müfreze asker vardır. Gördüklerinden etkilenen Reso, o gün orada "Weylo lo Weylo (vah lo vah lo)" adlı kilamı besteleyip söyler.

1934'te "Soyadı Kanunu" yasası çıkarılır. Bu yasa gereği Dengbêj Reso'nun ailesi de "Güner" soyismeni alır, böylece Dengbêj Reso, resmîyette "Resul Güner" olarak anılmaya başlar. İlk defa bir kimlik kartına sahip olan Reso akabinde askere çağrılır lakin o iki kardeşiyle birlikte bu çağrıya uymaz, dağa çıkıp birkaç ay kaçak dolaşır. Bir gün misafir olarak kaldıkları evin sahibi tarafında ihbar edilirler, yakayı ele veren üç kardeş böylece askere gönderilir. Reso 4 yıl boyunca Trakya ve Tokat'ta askerlik görevini ifa

Dengbej Reso'nun yaşlılığı.

eder. Zorlu ve hasretle geçen 4 yılın ardından terhis olup köyüne döner (1938). Bilindiği üzere dengbej gezgin kişidir, sanatını daha güçlü bir şekilde icra edebilmek için farklı yörelerde dolaşır, farklı topluluk ve bireylerle etkileşimde bulunup yeni hikayeler, olaylar bulması gerekiyor. İşte Reso da bu gerekliliği askerliğinden sonraki süreçte yerine getirir, artık köyü olan Gopala'da duramaz. Reso'nun gezgin haline sinirlenen babası, onu çocukları ve eşiyle birlikte evden kovar. O da çaresiz bir şekilde Xergîz adlı köye yerleşmek zorunda kalır. Burada bir dönem çobanlık yapan Reso'nun dengbej olduğunu öğrenen köyün şeyhlerinden Şêx Nûredîne Şêx Silêman, Şêx Barî ve Şêx Adê, deyim yerindeyse onu köyün çobanlığından köyün dengbejliğine transfer ederler. Reso da gece-gündüz demeden

köylüye kilamlar söyler. Lakin ailesinin ve akrabalarının hasretine fazla dayanamaz 1940'ta asıl köyü olan Gopala'ya geri döner. Köyünde bir müddet ziraatla uğraşır. Bu günlere dair olan bir anektod, az çok onun dengbejliğinin özgün tarafını gözler önüne sermektedir. Oğlu Abdülkerim'in aktardığına göre bir gün Dengbej Reso'nun çok sevdiği bir arkadaşı yaşamını yitirir. Ağıtların yükseldiği bir ortamda bile o kilam söylemekten vazgeçmez. Oğlunun iddiasına göre o gün bir bir eve kapanıp, günlerce tekbaşına kilam söyler. Günler sonra kapandığı evden dışarıya çıktığında elleri hala kulaklarındadır, o gün akşama kadar dağlara, vadilere bakarak önüne çıktığı her insana, hayvana ve bitkiye kilam söyleyip, deliler gibi gezinir ve o gün dile getirdiği bir cümle, onun dengbejliğini en

iyi şekilde tanımlayacaktı: "Benim tarzım, Evdalê Zeynikê'nin tarzıdır."

1943 yılında Gulê adında lıdırılı bir kadınla ikinci evliliğini yapan Reso'nun ekonomik olarak şartları daha da ağırlaşır. Bu kötü günlerde en büyük destekçisi, daha çocuk yaşlarda çalışmaya başlayan büyük oğlu Emer'dir. Bu çetin süreçte de dengbejlikle bağıni koparmayan Reso, 1959 yılında Sakine adlı genç bir kadınla üçüncü evliliğini gerçekleştirir. Şaşırtıcı olan şey ise Reso'nun aşkla üç eşine dair kilam bestelemesi ve söylemesidir. Gulê için "Ez Gul im Gula li ber Zinara", Emine için "Xemê" ve Sakine için de "Dilber" adlı kilamları besteler.

Çağdaşı dengbejlerle olan anıları, Reso'nun yaşamının önemli bir kesitini oluşturur. Daha gençken yolu dönemin meşhur dengbejlerinden olan Mistefayê Xelê Heyran ile kesişir. Aslen Hasankaleli olan Mistefa Evdalê Zeynikê'yi görmüş ve onunla aynı cemaatlerde kilam söylemiştir. Ömrünün sonuna doğru bir gün (1921-1922 yılları arasında) Gopala köyüne gelir. Burada Reso ona "Sincarê Talo"⁶ ve Birano-Silekafirê"⁷ adlı kilamları söyler. Kilamlar bittikten sonra Reso'nun sesinden ve söyleyiş tarzından çok etkilenen Mistefa'nın ona "Reso Allaha şükürler olsun ki senin dönemine kalmayacağım, yoksa sen dengbejlikte bana gün yüzü göstermezdin" dediği iddia edilir. Ama Reso hayatında en çok arkadaşı Ferzê'nin dengbejliğinden etkilenir. Bulanık'ın "Xelê" köyünden olan Dengbej Ferzê,

kilam söyleyiş tarzıyla çok özgün bir yerde durur. Anlatılanlara göre onun tarzı ve gırtlığı hiçbir dengbêjinkine benzemez. Orta yaşlıyken (1950lerde) Malazgirt'in "Kevir" adlı köyünde, bir düğün esnasında dönemin ünlü firarilerinden olan Zekiyê Mîralî'nin tüfeğinden çıkan kaza kurşununun kendisine isabet etmesi sonu yaşamını yitirir. Ferzê'nin ölümü, Reso'ya büyük bir acı verir. Ferzê'nin ölümünü dile getirdiği "Bavê Miheme Salih" adlı kilamı ile acısını dile getirir. Bu kilamında o da Ferzê için "Şahê Dengbêjan (Dengbêjler Şahı)" tabirini kullanır. Ferzê ile arkadaşlığı çok uzun yıllara dayanır, birlikte yüzlerce düğün ve cemaatlerde yer alırlar. İkilin 1927 yılında yörenin din adamlarından olan Şêx Nuri'nin Abirî köyündeki düğününde, kilam atışması meşhurdur. İddiaya göre atışmanın başında Dengbêj Hoko ve Cimşidê Hemzeşêxê çekilirler. Meydan Ferzê ve Reso'ya kalır. Birkaç gün ve gece atışma devam eder. En sonunda Ferzê'nin sesi kısılır ve atışma böylece sona erer. İkilin diğer bir meşhur atışması ise 1940'larda Toraka köyünde Etoyê Beraza'nın oğlunun düğününde yaşanır. Tanıklara göre Ferzê Reso'nun her kilamını yarıda kesmeye çalışır. Buna çok sinirlenen Reso, aralıksız, hiç susmadan saatlerce kilam söyler. Yine ikilin 1950lerde Hesenanlı Ali Ziver Bey'in evindeki karşılaşmaları günümüzde de ardılları olan dengbêjler tarafından hala anlatılır. O gün ikiliye Dengbêj Siloyê Gulê ile Mehpûsê Arincikê adlı meşhur dengbêjler de eşlik eder. Dörtlü, evin avlusundaki ağaca konan güvercinlere dair kilam söylemeye başlar. Doğaçlama gelişen bu kilam söyleme müsabakasında Reso'nun söyle-

diği "Kewa Min e Narîn" kilamı çok beğenilir.

Bilindiği üzere Dengbêj Şakiro, Resonun çırağıdır. Bu iki dengbêjin "usta-çırak" ilişkisini daha da güçlendiren şey, ikisinin arasındaki akrabalık bağıdır. Dengbêj Şakiro da Bekiran aşiretine mensuptur. Şakir yaşça Reso'dan hayli küçüktür, onun için ona hep "Apê Reso" (Reso Amca) diye hitap eder. Reso'nun bulunduğu cemaatlerde kendisinden izin almadan da kilam söylemez. Reso'nun oğlu Abdülkerim'e göre, Şakiro sayısız kez evlerine gelip gitmiş, babasından kilam ve kilam makamı öğrenmiştir. Ama Şakir'in bir mahareti vardır o da kilamı kendi tarzına uyarlamasıdır. Misal, Reso'yla özdeşleşen "Herê Lê"⁸ ve "Bavê Mîrbegê"⁹ kilamlarını Reso'dan farklı bir makamda söylemiş; bu, ikili arasında tatlı-sert tartışmalara neden olmuştur.

Yaşanmış olaylar, hikayeleyer, efsaneler Reso'nun kilamlarının bel kemiğini oluşturur. Her kilamı olağanüstü bir emeğin sonucu oluşmuştur. Misal, "Ferzende-Silêmanê Ahmed"¹⁰ kilamını Silêmanê Ehmed'in köyleri olan "Qereaxil" ve "Textê Sîmo" arasındaki yolda gidip gelerek, at sırtında üç günde ezberleyip besteler. Buna tanık olan oğlu Abdülkerim'e göre babası bazen kilamın temelini oluşturan hikayenin bazı bölümlerini unuttur, her seferinde adı geçen köye geri dönerek, anlatıcılardan hikayeyi tekrar anlatmalarını ister.

Kadınların yakmış olduğu ağıtlar, çoğu dengbêj için olduğu gibi Reso için de önemli bir kaynaktır. Ölen kişiye yakılan ağıt, köyler ya da obalar arasında yayılır, bir şekilde dengbêjin kulağına gider; dengbêj de ağıda kendinden birşeyler katarak bir makamda söyler. Böylece kadın

cemaatinden çıkan ağıt, cemaatinde kilam olur. Bu dengbêj kendisi ağıda tanıklık eden söyleyen kadının dilinden besteler. İşte Reso'nun böyle bir tanıklığı var. 1930lu yıllarda bir gün köyüne giderken, Qisqani diye bir köyden geçer. Yaşlı bir kadının yayık sallarken aynı anda da ağıt yakarak ağladığını görür. Bu yaşlı kadın, Ağrı İsyanı esnasında, öldürülen ünlü savaşçılar Keremê Qolaxasi ile kardeşi Evdal'ın annesidir. Ağrı da ölen iki oğluna yakmaktadır. Reso o gün, o yaşlı kadından o ağıdı derler, tekrar yola düşer ve köyüne varıncaya kadar da "Lo Miro" adlı kilama dönüştürür. Doğrudan olmasa da, dolaylı olarak kadınların dilinden derlediği diğer bir kilam ise "Hêsirê Geliyê Zilan"dir. Bilindiği üzere 1930 yazında, Ağrı İsyanı'nı destekledikleri gerekçeyle 15 binden fazla insan katledilir. Reso bu kilamında işte bu katliamı dile getiriyor.

Reso 1960'lara kadar, Muş ve çevresinden pek başka bir yere gitmez. 1969'da Siirt ve Urfa dolaylarına bir yolculuk yapar. Buralarda muhtelif ağaların divanlarında bulunup kilamlar söyler. Suruç'ta katıldığı bir divanında, yörenin meşhur bir ağasının dengbêjiyle atışır. Bir gün bir gece süren bu atışmanın sonucu, ağanın dengbêjinin sesi kısılır. İddiaya göre dengbêjinin yenilmesine çok içerlenen ağa, Reso'nun kahvesine kına katar, böylece Reso sesini yitirir. Her ne kadar sesi sonradan geri gelse de artık o eski kıvamını bulmaz.

Reso'nun kilamları bünyesinde Kürt isyan tarihini barındırır. Bu eksendeki kilamlarının kahramanları Şeyh Sait, Cibranlı Halit Bey, İhsan Nuri Paşa, Ferzende, Seyithan, Kör Hüseyin Paşa, Eliyê Ünis gibi isimlerdir genelde. Devlet nezdinde ise bü-

tün bu isimler, o dönemde sakıncalı siyasilere. Onun için Reso hemen hemen her askeri darbe ve sıkıyönetim döneminde kovuşturulmaya uğrar. Ama en büyük baskıyı 12 Eylül 1980 darbesinde yaşar, aylarca kırsalda kaçak dolaşır. Çünkü devlete göre Reso "siyasi şarkılar" söylemektedir. Oğlu Abdülkerim aktardığına göre, hemen hemen gittikleri her ilçe ve şehirde polislin takibine takılırlar bazen de gözaltına alınırlar. Bunlardan belki de en ilginç 1973'te Hınıs'ta yaşanır. Bir öğle vakti Hınıs'ta bir kahveye giden Reso'dan ahali, "Seyitxan" ve "Xalit Begê Cibri" kilamlarını ister. O da ahaliyi kırmaz. Akşam gittiği otelde, gündüz teyibine kaydettiği sesini dinlerken otele polis basar, soluğu karakolda alırlar. Neyseki, komiser de Cibranlı Halit Bey'in gizli bir hayranı çıkar. Böylece bırakılırlar. Reso sadece geçmiş isyanlara ve isyan kahramanlarına dair kilam söylemez, çağdaşı Kürt isyanları ve isyan önderleri de ilgisini çeker. Mesela Mela Mustafa Barzani'ye

dair de kilamlar söyler. Hatta Cegerxwin'in bazı şiirlerini kilamlaştırır. İran Kürdistanı'ndan olan Dengbêj Biro Newrozî, bu günlerde Reso'yu ziyaret ederek, bütün bu kilamların da içinde bulunduğu yüzlerce kilamını, metrelerce uzunluğundaki bantlara kaydederek İran'a götürür.

Her ne kadar ünlü bir dengbêj olsa da, yaşamı yoksulluk içinde geçer dengbêj Reso'nun. Onun için yaşamında birden fazla kez farklı yerlere göç etmek zorunda kalır. Bu göçlerin çoğunluğu ekonomik nedenlere dayanır. 1975'e gelindiğinde, torun sahibi Reso ailesiyle birlikte tekrar göç eder. Bu seferki konağı çok daha uzaktır, Manisa'da 5 yıl boyunca tütün ekme işi ile uğraşır. Burada, dilini, kültürünü pek bilmediği Batı Anadolu'da da dengbêjlikten vazgeçmez. Lakin Türk komşuları bu maharetinden pek anlamazlar. "Şeref" adlı Türk komşusunun dengbêjliği ile dalga geçtiğini düşünen Reso, 5 yılın sonunda tekrar Muşa döner. Burada "Pağê"

adlı köye yerleşir. Birkaç yıl sonra mide kanserine yakalanır. Zorlu bir tedavinin sonunda 1983 yılının bahar ayında yaşamını yitirir. Yaşamını yitirmeden önce, oğullarını yanına çağırarak vasiyette bulunur: "Cegerxwin'in şiirlerini kilamlaştırmıştım ya, işte Kürtçe televizyon ve radyolar açıldıktan sonra yayınlansın. Bir de her kilamım iki anlamı bünyesinde barındırır hep. Ama bunu kimse anlayamadı."

81 yıllık ömrüne yüzlerce kilam sığdıran ve efsanevi Kürt dengbêj Evdalê Zeynikê ile Dengbêj Şakiro arasındaki sözlü Kürt kültürü geleneğinin altın halkası olan Dengbêj Reso'nun mezarı, Bingöl-Muş karayolunun yanbaşında yüksekçe bir tepenin üzerinde bulunmaktadır ve mezar taşında şu Kürtçe cümleler yazılmaktadır:

"Şahê Dengbêjan Reso / Li Kurdistanê ranabe kes wek te / Xuda rehmê bibarîne li ser te" 12 ●

SEDAT ULUGANA
EHES

KAYNAK ŞAHISLAR

- Abdülkerim Güler (Dengbêj Reso'nun Oğlu), Ağustos 2013, Muş
Sait Deniz (Dengbêj Şakiro'nun Kardeşi), Eylül 2014, İzmir
Faik Deniz (Dengbêj Şakiro'nun Kardeşi), Aralık 2015, Kuşadası
Salih Demir, Nisan 2016, Marsilya

DİPNOTLAR

- Halk tarafından bu tradisyona mensup olarak görülen dengbêjlerin başlıcaları şunlardır: Gulêya Fileh, Ferzê Mistefayê Xelê Heyran, Feqyê Qizqapanê, Emerê Zeynikê, Mihemedê Zibêd, Péroyê Têxûtê, Zibêdê Qirka, Mistefayê Çiftborî, Şeroyê Biro, Hecî Sêvdînê Remedana, Soska Simo, Zibêdê Emo, Karabêtê Xaço, Kazoyê Garisya, Mihemedê Canşa, Evdilrehmanê Milazgirê, Zahiro, Sadiqoyê Qirimqayê, Sidîqo, Mexsûdê Hemzika, Kawîs Milanî, Ebdulkerimê Panosê, Feqiyê Şewranşexê, Filîtê Axtepê.
- Çoğu araştırmacı "stran (şarkı)" kavramını doğrudan dengbêjlik ile ilintiler. Oysa stran genel bir kavramdır. türleri vardır ve hemen hemen herkes tarafından

söylenildiği gibi dengbêj tarafından da söylenir. Lakin dengbêj daha çok "kilam" söyler. Kilam, stranın bir türünü teşkil eder ve dengbêjlik yeteneği olmayan kişilerce söylenmesi son derece zordur. Kendine özgü makamları ve kalıpları vardır. Kurgusunu daha çok yaşanmış olaylar oluşturur. Kendi içinde özgün bir bütünlüğü barındırır. Çoğunlukla müziksizdir.

- Bekiran Aşiretinin bir kolu 1700lerde, kıtlık nedeniyle Garzan bölgesinden kuzeylere doğru göç eder.
- Bulanık'ın Xoşgeli köyünden. Elesoriyan aşiretine mensuptur
- Salih Demir'in bana aktardığına göre Karayazı yöresinin meşhur şeyhlerinden biri, Reso'dan köyüne her geldiğinde bu kilamı söyleyerek köye giriş yapmasını istemiş. Büyük bir fakih ve mürid topluluğuna sahip olan bu şeyh, tebasıyla birlikte Reso'nun bu kilamına hayranmış. Öte yandan konusu "dünyevi aşk (kadın)" olan böyle bir kilamı seven Kürt şeyhi, Kürtlerin islami itikadının çok da radikal olmadığına dair ipuçları veriyor. Kısacası

Reso'nun kilamları dönemin Kürt toplumsal kodlarını ve toplumsal evrilme sürecini de bünyesinde barındırmaktadır.

- Bu kilam Evdalê Zeynikê'ye aittir.
- Celali Aşiret Konfederasyonu'nun içinde yer alan iki kabile arasında yaşanan bir kan davasını konu edinen bu kadim kilam, 1920-1921'de söylendiğine göre en az yüz yıllıktır.
- "Di keraviyê va di ser qabiyê va Çarbihurê Çavirna Xelîl Axa va" dizesini bu kilama Şakir katmıştır. Kilamın orijinalinde bu dize yoktur.
- Büyük İhtimal bu kilam, Xoyti aşireti reisi Hacı Musa Bey'in Osmanlılar tarafından derdest edilmesi üzerine söylenmiştir.
- Ferzende ve Silêmanê Ehmed Ağrı İsyanı'nın önde gelen savaşıllarındandır. İsyanın bastırılması ile birlikte İran tarafına geçen bu savaşılların teslim olması istenilir. Daha çok Azeri askerlerden oluşan İran kuvvetleri ile kışlanın avlusunda pazarlıklar yapılır. Ama Mirtumat adlı İranlı komutanın emriyle birden yayılım ateşine tutulurlar. Burada, Silêmanê Ehmed'in de

inde bulunduğu onlarca can verir. Ferzende de yaralanır. Ayrıca bu kilamda Keremê Qolaxasi (her ne kadar ismi burada geçerse de İran'da değil, isyancılar arası bir hesaplaşmada öldürülür). Besra, Asya gibi diğer savaşılların isimleri ve onlara atfedilen diyaloglar geçer.

- Azadi Komitesi'nin öndegelenlerinden olan Cibranlı Halit Bey 1925'te Bitlis'te kurşuna dizilir. Toplumsal bir desteğe sahip olan Halit Bey'in ölümü Kürdistan'da yankı bulur. Haliyle dengbêjlere de konu olur. Halit Bey'in ölümünü konu alan bu kilam, baştan sona kadar milliyetçi bir söylem ile örülmüştür. Kendisiyle uzlaşmaya çalışan, lakin önerileri Halit Bey tarafından kabul görmeyen Mustafa Kemal ve arabuluculuk yapan Muş'lu eski mebus İlyas Sami bu kilamda "olumsuz kahramanlar" olarak işlenmiştir. Yani kilam bu haliyle dönemine göre haddinden fazla siyasidir.
- Dengbêjler Şahî Reso Kürdistan'dan çıkmaz bir daha senin gibi biri Allah rahmet yağdırsın üzerine